

Маркевіч А.А.
дацэнт

АБ ШЛЯХАХ ПРАЊІКНЕННЯ НЯМЕЦКАЙ ЛЕКСІКІ Ў БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

Шырокаму пранікненню іншамоўных слоў у беларускую лексічную сістэму садзейнічала і садзейнічае геаграфічнае становішча Беларусі. Яшчэ ў складзе Вялікага княства Літоўскага Беларусь з'яўлялася месцам сутыкнення інтарэсаў суседніх краін. Іншаземцы часта асядалі на беларускіх землях як спольчальны рамесніцкай вытворчасці. Гэта садзейнічала пранікненню ў беларускае моўнае асяроддзе іншамоўнай лексікі, пераважна нямецкай і польскай.

Вялікую цікавасць уяўляюць даследаванні аб шляхах пранікнення слоў нямецкага паходжання ў беларускую мову заснавальніка беларускай філалогіі Я.Ф.Карскага і шэрагу пазнейшых даследчыкаў.

Лексічныя запозычванні з нямецкай мовы ў беларускую можна падзяліць на раннія і пазнейшыя.

Сярод ранніх запозыччанняў значнае месца займае лексіка, якая абазначае дзелавыя адносіны людзей, назвы прадметаў гаспадарчага ўжытку, пабудов, разнастайныя з'явы і пашылі гаспадарчага і культурнага жыцця: вага, гандаль, крама, рахунак, шапі, турма, шпіталь, кухня, краёда, цукар, пыбуля, футра, смак, танец, абнас, цуглі і інш.

Большасць слоў нямецкага паходжання праніклі ў беларускую мову праз польскую. Неабходна адзначыць вялікае значэнне, якое адпывала ў замацаванні нямецкай лексікі ў беларускай мове польскае пасрэдняцтва. Асабліва прыкметным гэта было ў другой палове ХVІ ст., калі Беларусь аказалася ўключанай у склад Польскага каралеўства. Амаль ўсе вяломныя з таго часу ў беларускай мове нямецкія лексічныя запозычванні ўласцівы і польскай мове. Напрыклад, *ванораваць* (польск. *wedrowac*, ням. *wandern*), *вішавіць* (польск. *winszowac*, ням. *wunschen*), *каштаваць* (польск. *kosztowac*, ням. *kosten*), *малываць* (польск. *malowac*, ням. *malen*), *фэст* (польск. *fest*, ням. *Fest*), *цуглі* (польск. *sigle*, ням. *Zugel*) і інш.

Неабходна адзначыць таксама пранікненне нямецкай лексікі праз пасрэдняцтва яўрэйскай мовы. Гэта асабліва тычыцца лексікі, якая звязана з гандлем або рознымі рамёствамі, якімі займалася, галоўным чынам, яўрэйскае насельніцтва. Гэта, напрыклад, такія словы, як *рахунак*, *гандаль*, *труна* і інш.

У час існавання прамых гандлёвых сувязяў насельніцтва паўночнай часткі Беларусі з нямецкімі канторамі ў прыбалтыйскіх абласцях праніклі запозычванні непасрэдна з нямецкай мовы. Ніжняямецкі дыялект з'яўляўся пануючай гутарковай і дзелавой мовай у Прыбалтыцы.

Непасрэдна ад немцаў лексіка нямецкага паходжання пранікала і пазней у сувязі з пасяленнем на Беларусі нямецкіх спецыялістаў у галіне ваеннай

справы, рамёстваў, гандлю. У час Вялікай Айчыннай вайны ў беларускай мове шырока ўжываліся словы, якія характарызувалі быт, наводзіны, мову нямецкіх салдат (эрзац, татальны, шнапс, бліцкрыг, гестапа, абвер і інш.). Большасць з іх не замацавалася ў мове і перайшла ў гістарызмы.

Працэс пранікнення іншамоўнай лексікі, у тым ліку нямецкай, у беларускую мову пашыраецца ў цяперашні час, у перыяд актывізацыі гаспадарчых, навуковых і культурных сувязяў нашай незалежнай рэспублікі з замежнымі краінамі.

Грышкевіч Н.П.,
дацэнт

ШЛЯХІ ЎДАСКАНАЛЕННЯ САМАСТОЙНАЙ Р.БОТЫ СТУДЭНТАЎ ПА ЗАМЕЖНЫХ МОВАХ

Актывізацыя працэсу навучання ў вышэйшай школе рэалізуе скрытыя рэзервы ў павышэнні эфектыўнасці педагагічнай працы. Аднак усё намаганні па інтэнсіфікацыі вучэбнага працэсу акажуцца неэфектыўнымі, калі не будуць дапоўнены ўдасканаленнем самастойнай работы студэнтаў.

Аналіз псіхалага-педагагічнай літаратуры па праблеме самастойнай работы дазваляе ўсталяваць, што розныя падыходы да выяўлення сутнасці, структуры, ролі выкладчыка ў правядзенні гэтай работы вызначаюцца яе двайстым характарам. Вынікі, атрыманыя ў час даследавання спецыфічных асаблівасцей самастойнай работы студэнтаў пры вывучэнні замежнай мовы, сведчаць аб тым, што раскрыццё яе характэрных асаблівасцей магчыма толькі на аснове разгляду гэтай работы як двухбаковага працэсу ўзаемадзеяння кіруючай ролі выкладчыка і самастойнай работы студэнтаў.

З аднаго боку, гэта работа з'яўляецца педагагічным сродкам арганізацыі і кіравання самастойнай дзейнасцю студэнтаў, з другога -- уяўляе спецыфічную форму вучэбнага і навуковага пазнання. Такое разуменне сутнасці самастойнай работы студэнтаў дазваляе гаварыць аб знешніх і ўнутраных баках: першыя абумоўлены навучальнымі функцыямі выкладчыка, другія -- пазнавальнымі функцыямі студэнтаў.

Самастойная работа, палыбляючы функцыі вучэбнага працэсу (адукцыйную, развіццёвую і выхавальную) і будучы накіравана на вырашэнне прафесійных задач, даламагае:

- напырэнню і палыбленню агульнага і прафесійнага кругагляду студэнтаў;
- фарміраванню ўменняў і навыкаў навуковай арганізацыі працы;
- развіццю мыслення студэнтаў, авалодванню вопытам творчай дзейнасці;

— фарміраванню патрэбы і гатоўнасці да далейшай пастаяннай самаадукацыі;

-- выхаванню ставоўчых асобасных якасцей (іншп'ятывы, самастойнасці, адказнасці, арганізаванасці, умённю пераадолюваць цяжкасці).

Удасканаленне самастойнай працы студэнтаў па замежных мовах дасягаецца праз:

-- сувязь яе з аўдыторнай вучэбнай работай;

-- умацаванне ўнутры- і міжпрадметных сувязей міжвучасных дысцыплін;

-- разнастайнасць, узаемасувязь і ўзаемадзеянне арганізацыйных формаў самастойнай дзейнасці студэнтаў;

-- улік індыўідуальных асаблівасцей навучэнцаў, развіццё на гэтай аснове іх інтарэсаў і творчых здольнасцей.

Аналізуючы шляхі ўдасканалення самастойнай работы студэнтаў па замежных мовах, трэба адзначыць, што поспех забяспечваецца не асобнымі спосабамі і прыёмамі, а іх сукупнасцю, абумоўленай зместам і логікай працэсу навучання, комплекснай рэалізацыяй дыдактычных прыёмаў, выкарыстаннем метадаў праблема-развіваючага навучання, стымуляваннем пазнавальных і прафесійных інтарэсаў студэнтаў.

Баравік В.І.,
выкладчык

НЕКАТОРЫЯ ЗАЎВАП АБ ВЫКАРЫСТАННІ КАНТРАСТУ І ПАРАЛЕЛЬНЫХ КАНСТРУКЦЫЙ У ПРОЗЕ ФРАНЦУЗСКІХ ПІСЬМЕНІКАЎ 18 СТАГОДДЗЯ (на матэрыяле твораў Вальтэра)

Прааналізаваўшы шэраг твораў Вальтэра (Фрапсуа Марі Аруэ, 1664--1778 -- выдатны французскі пісьменнік, адзін з выдатных дзеячаў французскай буржуазнай эпохі), можна вылучыць характэрныя рысы прозы 18 стагоддзя.

Сінтаксіс -- рацыянальны: пераважаюць складаназлучаныя сказы з падпарадкаваннем унутры іх кожнай з частак, прычым частка складаназлучалага сказа ўяўляе цалкам закончанае лагічнае сужэнне, якое раскрывае дрычынна-выніковую сувязь. Складанасць структуры фраз матывавана неабходнасцю сумясціць адзінства думкі з адзінствам фразы.

Кожная фраза ўяўляе сутыкненне лагічна незразумелых недарэчнасцей, прычым будучы яна па гарманічных законах сіметрыі, якая была ўласціва рацыяналістычнай прозе эпохі Адраджэння.

Найбольш характэрнай рысай прозы 18 стагоддзя з'яўляецца сіметрыя, што арганізоўвае ўвесь тэкст. Перш за ўсё яна выяўляецца ў паралелізме сінтаксічных канструкцый, гэта значыць у геаметрыч-

най правільнасці сінтаксічнай пабудовы -- абедзве часткі фразы паралельныя.

Паралельныя канструкцыі з'яўляюцца сродкам вылучэння адзінай альбо некалькіх ідэй, якія выказаны ў сказах ці групах слоў, маючых ідэнтычную сінтаксічную структуру.

Сінтаксічны паралелізм можа суправаджацца адборам лексікі.

Часта сінтаксічнае падабенства сумяшчаецца з паўторам слоў, але важна адзначыць, што сінтаксічны паралелізм сустракаецца і ў сказах з рознай лексікай.

Сустрэкаюцца і лексіка-стылістычныя кантрасы. Лексіка-стылістычнае проціпастаўленне, а таксама проціпастаўленне часовых формаў быццам падтрымліваюць сэнсавы кантрас, дамівуючы ў прозе 18 стагоддзя.

Трэба адзначыць, што ў прозе гэтай эпохі паслядоўна выкарыстоўваецца сістэма класіцызму: адліства стылю, забяспечанае пэпадзельным папаваннем мовы гаворачага, рацыянальнасць, якая адбываецца ў выкарыстанні прамога сэнсу слова і ў мностве абстрактных назоўнікаў, а таксама традыцыйнасць рытарычных канструкцый.

Сустрэкаецца таксама рублены стыль, характэрны для Мантэск'е, Дзідро, Вальтэра. Рублены стыль -- гэта шэраг кароткіх сказаў, якія змяняюць адзін аднаго і раздзяляюць апісваемае дзеянне на некалькі дробных. Прыхільнасць да рубленага стылю звязана з арыентацыяй аўтараў гэтай эпохі, філосафаў, асветнікаў да інтанацыі вуснай мовы, да салоннай гутаркі.

Перавага сінтаксічных кантрастаў, якія ўключаюць паралельныя канструкцыі, бяспрэчна даказвае, што Вальтэр аддае перавагу гэтым канструкцыям, таму што яны лепш за іншыя дазваляюць пабудаваць фразу так, каб з найбольшай дакладнасцю вызначыць узаемазалежнасць і лагічнае расчліненне паняццяў. Менавіта паралельныя канструкцыі надаюць фразе тую закончанасць і інтанацыйную цэласнасць, да якой імкнуліся філалагі-асветнікі.

Волкава А.С.,
выкладчык
Машпуроўская Л.І.,
канд.філал.наук,
дацэнт

УКЛЮЧЭННЕ СКАЗАЎ З ДЗЕЕПРЫМЕТНІКАМІ ПРОШЛАГА ЧАСУ (PARTICIPLE II) У ЗВЯЗНЫ ТЭКСТ

Сказы існуюць не самі па сабе. У тэксце яны служаць для выражэння звязаных думак. У натуральным працэсе зносін сказы звычайна складаюць толькі частку некаторага складанага цэлага, называемага